
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВАНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

разної стилізації висловленої думки. На думку В. Зюскінда, кожна глоса є коментарем, але не кожен коментар глосією [цит. за 5].

Отже, глоса, незважаючи на те що контамінує в собі ознаки аналітичної та художньо-публіцистичної журналістики, є жанром останньої (художньо-публіцистичної, а саме сатиричної) групи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Йоахим Пёчке. Glosse (сатирическое заострение) / Йоахим Пёчке // Жанры журналистики Германии и России : справочник / Науч. ред. : Йоахим Пёчке, Александр Станько. – Köln : Halem, 2010. – Р. 141–143.
2. Колесниченко А. В. Практическая журналистика : учеб. пособ. / А. В. Колесниченко. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2008. – 192 с.
3. Лебедева Т. Глосса выходит из тени / Т. Лебедева // Акценты. Новое в массовой коммуникации. – 2012. – Вып. 1–2. – С. 26–32.
4. Павлик В. І. Аргументована оцінка жанрової форми «глоса» / В. І. Павлик // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 5. – С. 429–432.
5. Рожкова Е. Н. Структурно-содержательная специфика реализации категории экспрессивности в глоссе как жанре немецкой прессы : автореф. диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Специальность 10.02.04 – германские языки [Электронный ресурс] / Е. Н. Рожкова. – Режим доступа : <http://pandia.ru/text/78/023/1559.php>
6. Цапаева С. Ю. Маргинальное глоссирование в средненижненемецком эпосе «Рейнке лис» (Росток, 1539 г.). Попытка классификации [Электронный ресурс] / С. Ю. Цапаева. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/marginalnoe-glossirovanie-srednenizhnenemetskom-zhivotnom-epose-reynke-lis-rostok-1539-g-popytka-klassifikatsii>.

УКРАЇНСЬКА ГУМОРИСТИЧНА ПЕРІОДИКА: СОЦІАЛЬНИЙ ЗАПИТ (НА МАТЕРІАЛАХ ГУМОРИСТИЧНОГО ЖУРНАЛУ «ПЕРЕЦЬ»)

Наталія Прокопенко,
викладач, аспірант, СумДУ

Подается анализ идейно-тематической специфики украинской юмористической периодики на примере материалов наиболее популярного украинского журнала «Перець».

Ключові слова: гумор, юмористичний дискурс, жанр, малі текстові форми, сатира, текст.

THE UKRAINIAN HUMOROUS PERIODICALS: SOCIAL DEMAND (ON MATERIALS OF THE COMIC MAGAZINE “PERETS”)

Nataliya Prokopenko,
lecturer, postgraduate student, Sumy state University

It's provides an analysis of the ideological and thematic specifics of the Ukrainian humorous periodicals on the example of materials of the most popular Ukrainian magazine «Perets».

Keywords: humor, humorous discourse, genre, small text form, satire, text.

Гумористична періодика відображає специфічні особливості тієї чи іншої епохи, будучи актуальною формою вираження суспільного і соціокультурного запи-

ту аудиторії. Відкриті до змін, пресові форми українського гумору відзначаються постійними формально-змістовими пошуками. Такі тексти, які містять критичний погляд на актуальні проблеми соціуму і займають важливе місце у духовному житті українців, завжди були органічними у різні періоди суспільно-політичного і культурного розвитку.

За гумористичною періодикою різних періодів можна писати історію цілого етносу чи країни, досліджувати феномен конкретної доби, ментальні риси, виявляти недосконалість влади чи державного устрою, перемоги чи прорахунки державотворців, знаходити причини занепаду чи злетів суспільного розвитку.

Як зазначає О. Кузнецова, «комічне в пресі, помножене на тираж газети чи журналу, не просто додає настрою, веселить десятки тисяч читачів, воно підносить силу духу, додає наснаги до праці, допомагає вижити в скрутні часи, змушує боротися» [4, с. 3].

Мета роботи – дослідити хронологію тем і жанрів гумористичної преси в контексті соціального запиту.

Постановка питання. Гумористичні твори представляють велику палітру жанрів художньої публіцистики, фіксуючи парадокси людського життя, відтворюючи їх у комічних формах, певним чином впливаючи на формування особистісної культури і ментальності українців. Закономірною є цікавість до ідейно-тематичної специфіки гумористичного дискурсу газетно-журнальної періодики в її зв'язку з історичними та соціальними реаліями життя українського суспільства, адже національні особливості гумору не є константною величиною, а обумовлюються постійними зрушеннями в соціально-політичному та духовному житті народу. Специфіку творення комічного у сатиричних журналістських творах досліджували О. Капелюшний, О. Кузнецова, Ю. Цеков та ін. [2 - 4; 6].

Особливо цікавою і різноманітною є жанрова і тематична палітра сатиричних та гумористичних творів на шпальтах українських газет та журналів ХХ століття. Серед найбільш популярних друкованих жанрів цього періоду можна виділити фейлетон, памфлет, гумористичну чи сатиричну замітку, репортаж, усмішку, гумореску, анекдот, епіграму, іронічний афоризм, жарт, міні-вірш, пародію та ін. Причому, як ми бачимо, особливої популярності набувають твори малих текстових форм, серед яких і такі, що мають специфічні узагальнюючі назви, що можна класифікувати і як різновиди жанрів, і як заголовки окремих рубрик («роздумізм», «думки набакир», «галушки», «фразміркування», «маразми», «недочувки» та ін.). Такі невеликі твори, які інколи містять декілька рядків, в основному не мають розвиненого сюжету, а виражають і відтворюють настрої автора або звернені до настроїв читача. Вони є грою слів, а їхній смисл полягає у символах, недомовленості, що передбачає додумування, орієнтоване на світосприймання читача. Наприклад, короткі афоризми, що створені чи перероблені (оновлені) сатириками, роблять прозорі натяки на негативні суспільні явища: «Дуб дубом, а вміє обдирати всіх як липку», «Адміністративні нулі, а скільки одержують умовних одиниць», «Буває, й молоді співробітниці намілюють шию начальнику, наприклад, в сауні», «Кажуть, що найдорожче коштує сучасний суперлітак. А я запевняю – бюрократична машина» (Леонід Забара) [1, №4, 2008, с. 2].

Розглянемо тематичне різноманіття гумористичної періодики на прикладі найпопулярнішого видання середини ХХ – початку ХХІ століття – україномовного гумористичного журналу «Перець». Для цього ми проаналізували 104 примірники журналу «Перець» з 1947 по 2011 роки.

Своє існування журнал розпочав у 1927 році як двотижневик під назвою «Червоний Перець», який був додатком до «Вістей ВУЦВК», накладом у 27150 примірників. Місцем видання став Харків, який на той час був не тільки столи-

цею УРСР, але й одним з найбільших центрів культурного і політичного життя держави. У журналі працювали такі відомі діячі української культури, як Остап Вишня, Олександр Довженко, Василь Еллан-Блакитний, які забезпечили його популярність. Друкуючись у досить сприятливих умовах (період українізації), стоячи на прорадянських позиціях, автори журналу нерідко досить гостро критикували окремі недоліки радянської дійсності, звертали увагу на такі теми, як боротьба зі спекуляцією, бюрократизмом, безпорадність керівництва державних підприємств, особливості народного побуту та ін. У такому форматі журнал проіснував до 1934 року – до того часу, коли розпочалися трагічні події, пов'язані з масовими репресіями передової інтелігенції, що вплинуло і на долю видання.

Свою діяльність журнал поновлює з травня 1941 року під назвою «Перець» і виходить двічі на місяць. У ті небезпечні і складні часи в історії держави журнал продовжує розвивати національні традиції української сатири і гумору, проголошуючи: «Піднімаю руку й присягаюся: тримати себе завжди сухим і гірким, чесно, не зважаючи на особи, перчити й приперчувати...». З початком війни журнал не виходив до 1943 року.

Саме у цей воєнний час розпочинається активна фаза в історії журналу. На його сторінках з'являються усмішки, анекдоти, невеликі фейлетони, іронічні діалоги про сміливих і мужніх людей; ці твори були спрямовані, в першу чергу, на підняття морального духу українського народу і зміцнення віри в перемогу.

У післявоєнний період, коли заступником головного редактора журналу став гуморист Павло Глазовий (1950-1961рр.), з виданням співпрацювала велика когорта відомих літераторів України (Дмитро Білоус, Остап Вишня, Ярослав Галан, Олександр Ковінька, Степан Олійник та ін.). Головний лейтмотивом гумору і сатири на сторінках журналу стала пропаганда радянської влади в її протистоянні з капіталістичним світом. Автори заміток, фейлетонів, оголошень, листів та інших сатиричних творів змальовували виключно негативні сторони розвитку економіки і соціального устрою держав Заходу. Тому і заголовки рубрик мали часом саркастичну конотацію, як-от: «Нотатки про їхні порядки», «Їхня цивілізація», «Віджилі поняття» та под., – що мали на меті зароджувати у свідомості радянських читачів презирство до всього капіталістичного, демонструвати пріоритети радянського способу життя і соціалістичних цінностей. Прикладом може слугувати коротка сатирична усмішка під назвою «Дев'ять смертних гріхів» із циклу «Їхня цивілізація», адресована радянським читачкам, аби вони не уподібнювалися «сучасним англійкам», спокушаючи чоловіків: «Сучасні англійки, мабуть, і не підозрюють, що порушують закон, прийнятий у 1770 році і досі ще не скасований: «Жінки не повинні спокушати чоловіків або обманом втягати їх до одруження, вживаючи духи, фарбу, косметику, віск, вставляючи штучні зуби, носячи фальшиві коси, високі каблукі, корсети або накладні боки» [1, № 6, 1949, с. 3].

Гостро засуджували автори західноєвропейську та американську пропаганду, протиставляючи цінності двох різних світів, підкреслюючи переваги соціалістичного мислення і перспективу радянської держави на шляху боротьби з імперіалізмом: «Кричіть про кінець світу! – наказує хазяїн челяді. – Лякайте атомом. Прославляйте підлоту, зраду, гомосексуалізм...» (із замітки М. Федька «Радянська країна як оплот миру і демократії») [1, №20, 1947, с. 2].

Серед інших тем цього періоду можна виділити критику представників владних структур (наприклад, листи з рубрики «Здоровенькі були!»), ледарства, алкоголізму, вад простих людей, поведінка чи вчинки яких не вписувалися в уявлення про соціалістичні цінності (рубрика «Пошта Перця»). Такі твори малих форм мають присмак інформативності. Навіть заголовки є показовими і містять елементи

комізму, наприклад, діалог «Зв'язок поплутав» побудований на основі гри зі смислами слова «снігозатримання»:

«– Чому снігу не вивозять?

– Трапилось непорозуміння: до міськради помилково потрапив один папірець...

– Який папірець?

– Про снігозатримання» [1, № 3, 1950, с. 5].

Влучні заголовки дають автори листам, вміщеним у рубриці «Здоровенькі були!» («Власношкурники», «Придайко» і под.), що характеризують радянських керівників – безгосподарників, бюрократів, невігласів, здирників, хапуг.

Не минула критика цього періоду і представників мистецького цеху. Прикладом є гумористичний діалог до малюнка І. Гомоляки:

«– А хто то в полосатому костюмі?

– Це наш багатообіцяючий драматург: тричі обіцяв написати п'єсу про відбудову «Запоріжсталі», двічі – про передовиків села, тепер знову щось обіцяє» [1, № 20, 1947, с. 7].

«Перець» цього періоду багатий на ілюстрації, цікаві карикатури, які гармонійно доповнюють сміхові поезії та байки С. Воскрекасенка, П. Глазового, С. Олійника, Д. Білоуса та ін. Привертають увагу коротенькі сатиричні вірші, в яких автори висміюють розкрадачів державного майна, хапуг і злодіїв (рубрика «В чотири рядочки»):

Молочко таскає Варка,

Щоб не бачив, часом, хтось...

Кого ж доїть ця доярка, –

Чи корів. Чи свій колгосп? (І. Глушко) [1, №7, 1956, с. 4]

Видання зазнає значних змін у 70-і роки: змінюються назви деяких рубрик, які стають більш гострими (наприклад, «Перець допоміг» – на «Дали перцю»), вийшла нова дитяча рубрика «Перченья» з ілюстраціями, де друкувалися дитячі вірші, гуморески про пригоди нового героя Перченьяти. З'являються нові рубрики – «Страшне перо не в гусака» з анекдотами та афоризмами, «Літературні пародії» з дотепними коментарями фрагментів художніх творів. Рубрика «Жменька колючок» вміщує влучні, актуальні, перероблені з урахуванням сучасних тенденцій афоризми: «Не копай іншому ями: використай ту, яку він викопав для тебе», «Ворог застою – ще не друг прогресу», «Дорожить совістю: не продає її за безцінь», «Крик моди заглушує голос розуму» (О. Фюрнстерберг) [1, № 20, 1972, с. 12], «Надірвався, намагаючись підняти свій авторитет», «Коло його інтересів було подібне до обруча: замикалося навколо пивної бочки», «Його душу розтоптали власні п'яти: надто часто вона туди тікала» (В. Лось) [1, № 2, 1975, с. 13].

Провідними у цей період стають сатиричні твори більших розмірів, хоч тематично вони не сильно відрізняються від попередніх номерів видання (гумористична замітка О. Круковця «Молочний детектив» про зловживання на державному підприємстві [1, № 21, 1971, с. 3], репортаж М. Білкуна «Дуже правильна система!» про безгосподарників і губителів природи [1, № 20, 1972, с. 3] і под.). Традиційними залишаються глузування над людськими вадами, підлабузниками, прибічниками західних теорій.

Максимальний тираж гумористичного часопису припадає на часи перебудови (80-і роки), журнал відзначається нестандартним висвітленням недоліків системи, повсякденних проблем. Набувають поширення сатиричні мініатюри, літературні пародії, народні усмішки, карикатури на незвичайні ситуації, мікробайки, влучні гумористичні фрази. Тематика сатири стає більш гострою і відзначається не тільки констатацією фактів, а очевидними аналітичними ознаками («Один плаче, другий скаче» з рубрики «Нотатки про їхні порядки» про безробіття і військову

службу в Америці і взаємозв'язок цих явищ [1, №19, 1975, с. 8], «Про план і черпки» І. Джері щодо ведення планового господарства [1, № 9, 1976, с. 4] і под.).

Окрема сторінка історії журналу «Перець» розпочалася з розпадом Радянського Союзу. Соціалістичні цінності поступово нівелювалися, перехід до ринкової економіки мав негативний вплив на ЗМІ, які, незважаючи на відсутність бюрократичних перепон для їх розвитку, виявилися неготовими до існування в нових умовах.

Тематика творів цього періоду, як завжди, гостра, викривальна, традиційно народна, соціальна. Журнал намагався зберегти свій стиль, не допускав грубого, безтактного висміювання, гумор залишався культурним і легким. На той час непопулярними стали теми висміювання бюрократизму, спекуляції, зловживань, марнотратства, шкідливих звичок, бо ці явища настільки укорінилися в життя суспільства, що стали невід'ємною характерною ознакою його розвитку. Тираж видання поступово зменшувався, а сам журнал зазнав вимушених трансформацій: зникли деякі рубрики («Дали Перцю», «Друже Перцю»), які стали неактуальними, змінилася риторика, що утверджувала нові погляди на капіталістичний устрій, з'явилися теми, що порушували проблеми вітчизняного державотворення і допомагали українцям з гумором сприймати усі складнощі життя. Популярними стали жарти про депутатів, які не виконують своїх обіцянок (гумористична замітка І. Ільченка «Скільки в тілі душ? [1, №9, 1990, с. 4]), продають свої голоси за гроші («Спростування чуток» [1, № 1, 1990, с. 4]), гостро і викривально порушуються проблеми політичного, економічного, соціального життя. З'являються такі нові рубрики, як «Іронізми», «Думки вголос», «Словничок-жартівничок», «Усмішки з конверта», «Кримінальні сюжети» та ін. Закордонне життя стає предметом захоплення і унаслідування, сатира стає більш гострою, інтелектуальною, розкутою, жорсткою щодо висміювання дійсності: «Що тільки не роблять у нас із народними грішми! То їх пускають на вітер, то заморожують, то відмивають, аби тільки не потрапили вони до тих, хто їх чесно заробляє» (Ю. Савчук) [1, №1, 2000, с. 6].

Традиційно популярними і багаточисельними на сторінках журналу залишаються тексти малих форм, в яких автори демонструють свою дотепність про наше життя:

«– У вас є рахунок у банку?

– Є, але не на мою користь» (М. Ромашенко, «Рахунок») [1, № 4, 2008, с. 3].

Або: «Свої думки найкраще ховати під своїм язиком», «Продавець сірників не вміє усміхатися так, як продавець автомобілів» (А. Чубинський) [1, № 3, 2008, с. 9].

Саме такі твори, як фейлетони, карикатури, вірші, іронізми і под., підпорядковуються єдиному задуму, дозволяють зробити журнальну сторінку більш насиченою, яскравою, інформативною, сприяють демократизації процесів виявлення думок авторів.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна констатувати, що журнал «Перець» був одним з найпопулярніших українських видань гумористичного спрямування, якому вдалося упродовж усіх років свого існування зберегти найкращі традиції гумору, не втратити свій стиль навіть у найбуремніші часи історії (з січня 2014 року журнал припинив своє існування через брак фінансування).

Тематика творів, що вміщувало видання, відповідає духові і запитові часу, відзначалася гостротою, актуальністю проблематики, широтою висвітлених тем, трансформацією жанрових форм.

Оскільки активізація малих сатиричних текстів завжди відбувається в переломні часи історії, остання, сучасна, епоха «Перцю» характеризувалася найбільш оперативними жанрами, які визначаються лаконічністю, життєвою достовірністю, використанням актуального матеріалу.

Найбільш популярними і масовими на сторінках журналу були сатиричні твори малих форм, різноманітні й гострі у формально-змістовому відношенні (сатирична замітка, замальовка, сатиричний огляд, репортаж, байка, усмішка, порада, іро-

нічний афоризм, жарт, міні-вірш та ін.). У результаті культурних трансформацій сформувалися стійкі і довговічні рубрики, що мали промовисті назви і привертали увагу читача своєю сталістю.

Популярності журналу надавали імена відомих сатириків і гумористів, у свою чергу, журнал відкривав нові імена, давав можливість заявити про себе гумористам-початківцям. Джерелом тем для гумористів ставало саме життя, адже «життя і те, що в ньому є смішного, яскравого і колоритного, неможливо придумати, сидючи в кабінеті за своїм столом. Першоджерелом комізму є саме життя» [5, с. 175].

Для журналу характерний інтелігентний, легкий, народний, пронизаний інтелектом гумор, що сприяє самозбереженню нації, демонструє найкращі ментальні риси українців, підкреслюючи їх дотепність, веселість і мудрість, допомагає пережити найважчі часи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Журнал «Перець»: №20, 1947; №6, 1949; №3, 1950; №5, 14, 1952; №6, 1954; №5-7, 10-13, 15-17, 20-23, 1955; №1-23, 1956; №1-3, 5, 7-14, 1957; №1, 3, 8, 1958; №3, 1959; №2, 1960; №14, 1961; №1-3, 5, 9, 13-15, 18, 21, 1962; №20, 1963; №1, 2, 6, 7, 1964; №9, 20, 1966; №10, 14, 17, 18, 24, 1967; №2, 6, 23, 24, 1968; №1-4, 7, 11, 13, 15, 20, 24, 1969; №1-10, 12-18, 20, 1970; №1, 6, 7, 11, 13, 14, 17, 21-24, 1971; №20, 1972; №2, 19, 1975; №9, 1976; №1-15, 1985; №1, 9, 1990; №1, 2000; №5, 9-12, 2003; №1, 2, 2004; №3, 4, 2008; №9, 2011.
2. Капелюшний О. Сатиричний журнал «Червоний перець» / О. Капелюшний. – Львів : Вища школа, 1986. — 143 с.
3. Капелюшний А.А. Становление украинской советской сатирической журналистики (журнал «Червоний перець») : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. Наук / А.А. Капелюшний. – Львов, 1978. – 14 с.
4. Кузнецова О.Д. Засоби й форми сатири та гумору в українській пресі / О.Д. Кузнецова. – Львів : Вид. центр Львів. ун-ту ім. І.Я. Франка, 2003. – 250с.
5. Пропп В.Я. Проблемы комизма и смеха / В. Я. Пропп. – М. : Искусство, 1976. – 183 с.
6. Цеков Ю.И. Агитационно-сатирическая поэзия в украинской партийно-советской печати восстановительного периода (на материалах газет «Вісті ВУЦВК», «Селянська правда», «Більшовик» 1921–1925 гг.) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Ю.И. Цеков. – Львов, 1977. – 19 с.

МОВА ЯК КОМУНІКАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ У СПІЛКУВАННІ З ЦІЛЬОВИМИ АУДИТОРІЯМИ СУБКУЛЬТУРНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

*Науковий керівник – Надія Подоляка,
канд. н. із соц. ком., ст. викладач, СумДУ*
Олена Несвідоменко,
студентка 4 курсу, СумДУ, ЖТ-21,

У статті проаналізовано мову субкультурних періодичних видань як комунікаційну технологію у спілкуванні з цільовими аудиторіями, визначено способи кодування смислів у схемах певних субкультур.

Ключові слова: мова, субкультура, субкультурне періодичне видання, молодіжний сленг.

*Scientific supervisor – Nadiya Podolyaka,
PhD of social. com., p. teacher of Sumy State University*
Olena Neswidomenko,
4rd year student, ЖТ-21